

DR. GYARMATHY ÉVA: DISZLEXIA A DIGITÁLIS
KORSZAKBAN. MŰSZAKI KIADÓ, BUDAPEST, 2013

Kerényi Mária: Utak az angyali körhöz

Aki felüti Gyarmathy Éva könyvét, mintha a lapok közül friss levegő érintené meg. Mitől ez az élmény? Mondanivalója tudományosan alátámasztott, de mondatai homlokráncoló tudományoskodástól mentesek. Gyakorlatias tanácsokkal szolgál, de óvakodik a metodika mindenhatóságát hirdetni.

Egyáltalán: óvakodik mindentől, ami megfellebbezhetetlen. Valószínűleg ettől olyan friss. És ettől olyan felszabadító:

„Az ember nem ilyen vagy olyan, hanem ilyen is meg olyan is. A sarkos ítéletek, mint a jó-rossz, hasznos-haszontalan, normális-abnormális – egyoldalú ismeretkez vezetnek. Valaminek a természetét megismerni nemcsak a kategóriákba sorolást jelenti, hanem az egyedi kép felrajzolását is.” (183. o.)

A fenti idézet mutatja: ez a könyv nem csak a diszlexiáról szól. Persze arról is.

Felhívja a figyelmünket, hogy gyerekeink egyötödét (!) fogyatékosként tartjuk számon. S hogy erre hivatkozva, a kudarcot eleve feltételezve fölmentjük őket, és persze magunkat is a tanulás/tanítás lehe-

tősége és öröme alól. És hogy a diszlexia jelensége valami nagyon súlyos diszfunkciót jelez, amivel ideje számot vetnünk. Nem *tanulási*, hanem sokkal inkább *tanítási* zavarról beszélhetünk:

„...az iskolában megfelelni nem tudó, de az értelmi fogyatékoságba nem kategorizálható gyerekek pszichiátriai címkét kaptak. [...] A diagnózis afféle kompromisszum a gyerekek és az autoritás között. Mindkettőnek felmentés. A diagnózis által fogyatékoságba menekült gyerekeknek nem kell megfelelniük az oktatásnak, az oktatásnak pedig, minthogy megszabadul ezen gyerekek tanításának felelőssége alól, nem kell megfelelnie a kor kihívásainak.

A jól felépített menekülési rendszert a tömegessé vált meg nem felelés dönti össze. Nem lehet a populáció ötödét fogyatékosnak minősíteni. Hitelesebbnek tűnik a mai oktatást fogyatékosnak tekinteni, és az oktatás számára megfelelő fejlesztést és terápiát kidolgozni...” (15. o.)

Nem lehet egyet nem érteni a következtetéssel: „A kornak megfelelő iskolában a kor gyermekei többségének sikeresnek kell lennie. Ha nem így van, nem a gyerekek okolandók.” (181. o.)

Hanem kicsoda? – tehetjük fel joggal a kérdést, és máris érezzük, hogyan zuhanunk a szülőkre, pedagógusokra leselkedő mély szakadékok egyikébe, melyek mélyén az önvád szörnye leselkedik ránk. De vegyük észre: más sem sokkal okosabb nálunk. A világ, amibe beleszülettünk, és amiben gyermekeinket neveljük, szédítő sebességgel változik. Csak kapkodjuk a fejünket, és csak abban lehetünk biztosak, hogy napról napra újabb meglepetések várnak ránk. Mert a világunk bizony egyre „digitálisabb” – az egyszerűség kedvéért maradván ennél a kifejezésnél.

Tulajdonképpen nincs ezzel baj semmi. A gyerekeink meg a gyerekeink gyerekei már otthonosak ebben a világban. Ismét a könyvet idézve:

„Eleinte kevés volt a digitális bennszülött és több a digitális bevándorló, valamint a kívül maradó is. Az arány gyorsan a digitalizálódás felé tolódik... A kívül maradók már most kövületnek számítanak és lemaradnak. Hamarosan diagnózist kaphat, akinek még mindig nincs mobiltelefonja, internetje, kézzel ír és fejben számol.” (181.o.)

Gyarmathy Éva könyve jelentés egy kultúraváltást kísérő válságjelenségről. A digitális eszközök egész kultúránkat megváltoztatták, és bizvást állíthatjuk, hogy a folyamatnak nem vagyunk a végén. Ahogy a szóbeliséget felváltotta az írásbeliség, úgy következik most a literalitás helyébe lépő digitális kultúra ideje. Az előbbi

váltás sem zajlott le áldozatok nélkül: azzal, hogy az emberek megtanultak írni, elfelejtették az addig életbevágó memorizálást. És most, hogy mérhetetlen tudástár áll rendelkezésünkre, szükségtelessé válnak eddig elengedhetetlen gondolkodási műveletek. Mindkét esetben van mit siratni: igazi értékek mennek veszendőbe. Ugyanakkor nem lehet csodálkozás és tisztelet nélkül nézni a *homo sapiens* csodálatos képességét: a rendkívül flexibilis idegrendszer hogyan alkalmazkodik azokhoz az ingerekhez, melyek a környezetét jelentik.

„A kultúra jelentős változása jelentős változásokat okoz az emberek idegrendszerének működésében és így a gondolkodásban, viselkedésben. A digitális kor kultúrája még nem alakult ki, de a literális kultúra már egyre inkább háttérbe szorul.” (20. o.)

Akkor most egy kultúráról szóló filozófiai vagy antropológiai művet tartunk a kezünkben? Ha egy pedagógus kevésbé bölcsekedő hajlamú, és jobban érdekli őt az osztályában rosszkedő mindenkori Pistike, akkor mire megy ezzel az okfejtéssel?

Maradjunk a bevezetőben említett friss levegőnél! Nem mindegy, ha az ember a saját inkompetenciájától fulladozik nap mint nap, vagy megadatik neki a felismerés: a hiba nem Pistikében van, még csak nem is őbenne, az érzései szerint jobbra hivatott pedagógusban.

Egy kicsit magasabb, szellőjárta csúcsról nézvést világossá válhat, mennyire nem illenek össze az iskolai keretek és követelmények Pistikével.

Először is be kell látni, hogy mindaz, amit az iskola olyan nagyon fontosnak tart, az éppen a mindjobban háttérbe szoruló literális kultúra részét képezi.

„Talán már csak az iskola az egyetlen hely, ahol számít, hogy valaki jól olvas, szépen és helyesen ír és számol, sőt, hogy kitartóan képes egy helyben ülni és figyelni. Miközben egyre több diák kap diagnózist a neurológiai teljesítményzavarok valamelyikéről, gyakran akár többről is, azok a képességek és készségek, amelyek hiányáról szólnak a szakértői vélemények, lassan háttérbe szorulnak.” (175. o.)

Abban a felismerésben is támogat bennünket a szerző, hogy belássuk: Pistikének sem könnyű. Ő egyszerűen csak egy kisdiák, aki nem érti, miért kell az iskolában azt és úgy csinálnia, amit és ahogy nem tud, nem képes, ezért már nem is akar. Mit kezdjen azzal az ellentmondással, hogy az iskola világán kívül jobbra használhatatlanok az iskolai tapasztalatai, az iskolában meg teljesen értéktelenek azok a tudások, melyeket pedig olyan nagyra értékel.

„A diákok az iskola kapuján belül és kívül különböző világba kerülnek. Otthon és baráti körben agyuknak megfelelő módon kommunikálhatnak, tanulhatnak, szerezhetnek információt. Az iskolában, a nekik nem megfelelő oktatásban nem boldogulnak. Az össze nem illés kudarcokhoz és felelős önértékeléshez vezet. (97. o.)

Mi következik mindebből? Az egyetlen helyes útnak az tűnik, hogy igyekezzünk megérteni digitális bennszülöttjeink működését, és mindent megteszünk azért, hogy az iskolát ehhez a működéshez igazítsuk. Gyarmathy Éva ebben segít, amikor nem csupán a diszlexia, hanem a többi diszfunkció jellemzőit és kialakulását is feltérképezi, egyszersmind felhívja a figyelmet arra a komplexitásra, amely egy-egy jelenség mögött állhat. Az örökletes tényezők, a környezeti hatások, a család és a kultúra egyaránt közrejátszanak abban, hogy valamely neurológiai alapú zavar egyáltalán megjelenik és diszfunkcióvá tevélyesedik. Ráadásul felhívja a figyelmet arra is, hogy ami az egyik oldalon hátrány, fogyatékoság, az más oldalról nézve alkotó kreativitás is lehet. Babits Mihályt idézi: „Byronnak hatalmas szárnyai voltak, amelyekkel magasba szállhatott, de akadályozták a földön való járásban.” (95. o.)

Ne álljunk meg itt! Jusson eszünkbe tudósok, művészek, államférfiak és felfedezők sokasága, akik közelebről nézve mind-mind valamilyen rekonstruálható és diagnosztizálható diszfunkcióval, a *tengelyszindróma*¹ valamelyik elemével éltek és alkottak. Innen már csak egy rövid kaputató, és elérkezünk a valóban felszabadító gondolatig:

„A különlegességek mindig, minden korban a többség problémáját jelezték előre. (181. o.)

Senki nem tud úgy segíteni nekünk felkészülni arra, ami következik, mint éppen ők, a ma még furcsák, a be nem illeszkedők, az iskola diszfunkcióit felszínre hozók. Örüljünk hát, ha találkozhatunk

¹ A neurológiai alapú teljesítményzavarok összefoglaló neve egyaránt tartalmazza a hiperaktivitás zavart, a késztetések irányításának zavarát, a figyelem zavarát és a specifikus tanulási zavarokat. (39. o.)

velük! Persze ez egyre kevesebb akadályba ütközik, hiszen egyre többen vannak. Néhány év, és ők lesznek a többség.

Vegyünk egy nagy levegőt, és rugaszkodjunk el a megszokottól! Ne őket segítjük ahhoz, hogy alkalmazkodjanak hozzánk, hanem igyekezzünk, hogy képessé váljunk a velük való együttműködésre!

Mire vezet, ha váltig erőltetjük, ami egyre kevésbé működik, s egyre több kudarcot hoz minden szereplőnek? A könyv igen szemléletesen jeleníti meg az alulteljesítés *ördögi körét*: hogyan vezet önvédelemből a kudarcélmény az erőfeszítések kerüléséhez.

Az angyali körhöz vezető utak kiindulópontja, hogy tudomásul vegyük:

„A mai gyerekek nem lustábbak és nem butábbak, mint a korábbi nemzedékek, csak másképpen okosak... mint minden ember, ők is sikereseknek szeretnék érezni magukat.” (108. o.)

A *Harmadik könyv* teljes egészében a megoldás útjairól szól. A szerző hosszasan sorolja az ismert pedagógiai módszereket. A bevezetőben azt tanácsolja, hogy az olvasó, „akinek kevés ideje van, és sokat akar tenni”, ezeket koncentráljon.

Olvasóként és pedagógusként mégiscsak azt gondolom, ezeknek a megoldásoknak mindegyike akkor lehet eredményes, ha képesek vagyunk arra a szemléletváltásra, amelyet a könyv egésze sugall. Az eddig ismertnek tekintett tények, és az újabb kutatási eredmények újszerű és kreatív összekapcsolása olyan felismerésekhez vezetett, melyek új színben tüntetik fel Pistikét és az ő motivációit; iskolai és azon kívül zajló életét. Segít annak a felismerésében, hogy Pistikének nemcsak hiányosságai, hanem különleges képességei is megmutatkozhatnak a megfelelő környezetben. És akkor már nem nyomasztó kötelesség, hanem rendkívüli, izgalmas lehetőség a vele való munka.

Maga a pedagógus is belekerülhet az alulteljesítés ördögi körébe. Gyarmathy Éva könyve igazi segítség ahhoz, hogy kiszabaduljon belőle.

Imrei Johanna
cím nélkül
olaj, vászon
50x40 cm